

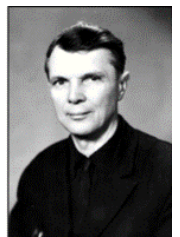
**СЕЛО ДУБОВИЧІ: КРАЄЗНАВЧА ВІЗІЯ
ДЛЯ СУЧАСНОЇ «ІСТОРІЇ МІСТ І СІЛ УКРАЇНИ.
СУМСЬКА ОБЛАСТЬ»**

Краєзнавчі читання на вшанування пам'яті літописця й патріарха українського краєзнавства, академіка Петра Трохимовича Тронька (1915–2011) назвою повідомляють, що дане зібрання має за мету продовження його ідеї. Свого часу, за ініціативи, підтримки та безпосередньої участі невтомного трудівника на ниві збереження і передання історико-культурної спадщини, було реалізовано цілу низку наукових, культурних, освітніх, просвітницьких проектів. Серед іншого – 26-томне енциклопедичне видання «Історія міст і сіл УРСР», що вийшло друком у 1973 році, яке до сьогодні є унікальним в своєму масштабі.

Анотація: «29 травня 1962 року була підписана постанова ЦК КПУ № 16/18–3 «Про видання «Історії міст і сіл Української РСР». Це перша фундаментальна історична праця, кожний том якої висвітлював історію населених пунктів окремих областей України, а їх на той час налічувалося майже 40 тисяч. Важливе місце у збиранні матеріалів для написання нарисів про міста і села належить обласним державним архівам, музеям, краєзнавчим науково-дослідним установам. Неабияку роль в цьому зіграли і наукові бібліотеки. Очолювала цю роботу Державна історична бібліотека України, яка спільно з Інститутом історії АН України розробила методичні рекомендації щодо організації роботи обласних бібліотек з надання допомоги авторам «Історії міст і сіл Української РСР» [1].

Тоді, при написанні краєзнавчих довідок, науковці, краєзнавці, укладачі намагались подати історичний матеріал максимально «заганяючи його в рамки» тодішньої державної ідеології. Через майже двадцять років – у 1992 р., Петро Трохимович висловився про перевидання енциклопедії з оновленою інформацією. Пройшло майже тридцять років з того часу. І перед нами, сьогоднішніми продовжувачами його справи, стоїть завдання здійснити це.

«Село Дубовичі розташоване на річці Ретику (притока Реті), за 18 км від районного центру (Кролевець), за 18 км від залізничної станції Терещенська...» [2, с. 335]. Так починається історичний нарис в енциклопедії 1973 року в томі «Сумська область», укладений краєзнавцем села, вчителем Федосом Пилиповичем Карабутом (1915–2003). Топографічний опис можна розширити – розкинулось серед лісів, між двома магістралями – М-02 та Т-1907, ... до однієї із гетьманських столиць України, древнього міста Глухів – 23 км.

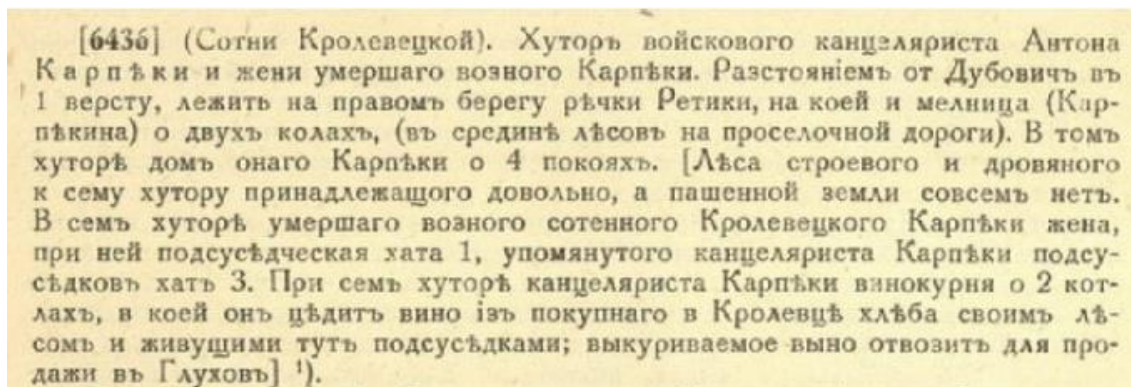

Карабут Ф.П.

Через зазначені вище причини, дорядянський період історії Дубович описано скупо, спотворено. На сьогодні нам доступно набагато більше відомостей про село та його жителів, зафіксованих в довідково-статистичній, історичній літературі, періодиці XVIII– початку XX ст. [3]. Є окремі видання про село того періоду [4]. Є доступ до архівних джерел, відомості з яких розкривають нам нові сторінки з історії. Врешті, є той пласт матеріалу – книг, часописів, архівних джерел за XX ст., де містяться різноманітні повідомлення про Дубовичі [5]. Отже, є потреба додати цей матеріал, а радше – оновити, подати більш розширену інформацію, ніж у згаданій книзі «Історія міст і сіл...».

Як зазначає академік В. Вергунов, історія складається з біографій і подій. Про деякі дубовицькі події й імена тут.

У середині XVIII ст. в Дубовичах проживали відомі представники козацької старшини – полковий осавул Карпека, канцелярист Федір Уманець, військовий товариш Семен Філонович, полковий суддя Д(з)івович [6, с. 303–322]. Нащадки декотрих проживали в селі в XX ст. У селі й до сьогодні є вулиця (місцевість) Карпівка, Філонівка [7, с. 363]. Були представники й інших станів, жителі, які долучались до націєтворчих і державотворчих процесів, залишили свій внесок в історії в різних сферах життя – релігії, культурі, мистецтві, науці, спорті etc.

[6436] (Сотни Кролевецкой). Хуторъ войскового канцеляриста Антона Карпѣки и жены умершаго возного Карпѣки. Разстояніемъ от Дубовичъ въ 1 версту, лежитъ на правомъ берегу рѣчки Ретки, на коей и мельница (Карпѣкина) о двухъ колахъ, (въ срединѣ лѣсовъ на проселочной дороги). В томъ хуторѣ домъ онаго Карпѣки о 4 покояхъ. [Лѣса строевого и дровяного к сему хутору принадлежащаго довольно, а пашенной земли совсемъ нетъ. В семъ хуторѣ умершаго возного сотенного Кролевецкаго Карпѣки жена, при ней подсуѣдческая хата 1, упомянутого канцеляриста Карпѣки подсуѣдковъ хатъ 3. При семъ хуторѣ канцеляриста Карпѣки винокурня о 2 котлахъ, в коей онъ цѣдитъ вино изъ покупнаго в Кролевецѣ хлѣба своимъ лѣсомъ и живущими тутъ подсуѣдками; выкуриваемое вино отвозитъ для продажи въ Глуховъ] ¹⁾.

Опис Новгород-Сіверського намісництва, К.: 1931, С. 363.

Наприклад, Олександр Данилович Карпека (50) (1894–1918) – авіаконструктор, член Київського товариства повітроплавання. Упродовж 1910–1913 рр. на його замовлення в майстерні І.І. Сікорського було побудовано 4 літаки. Його сестра – Анна Данилівна Артоблевська (Карпека) (1905–1988) – відома піаністка, викладач, одна з ключових постатей методики освіти фортепіанної школи, заслужена вчителька. Її збірка «Перша зустріч з музикою» (1985) – фаворитна книга школярів-початківців.

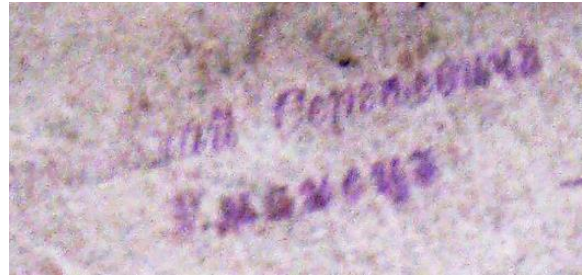
На хуторі Карпівка проживали брати Уманці – юрист Сергій Сергійович та художник Микола Сергійович [8, с. 277].

**Уманець Микола
Сергійович**, 60 р., укр.,
художник, помер 12.07.1933
від старості

Національна книга пам'яті.. 2008. С. 277.

Автопортрет

печатка-кліше М.С. Уманця

Вулиця Філонівка простяглась під лісом понад річкою Ретик. За переказами старожилів, колись по ній стояло 4 млини. Описи подій, згадки про людей залишив у мемуарах самобутній письменник Грицько Сірик (1918–2002). Мешканка цієї вулиці Софія Василівна Філонович була його першою вчителькою.

Довідка: Вчителька Білогривської школи, що й була моєю першою вчителькою, Софія Василівна, знаю напевно, що була родом з села Дубовичі, але її прізвища не пам'ятаю. Чи була вона якась дальша родичка батька,

Грицько Сірик. Під сонцем бездолених. Ч. 2. С. 151.

ФІЛОНОВИЧ Софія Василівна, 1896 р.н., м. Ічня однойменного району Чернігівської області, проживала в с. Дубовичі, українка, освіта початкова, домогосподарка. Арешт 1.10.1937. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21.02.1938 за контрреволюційну діяльність ув'язнена на 10 років у ВТТ. Спеціальним судом Карагандинсь-

Реабілітовані історією. Кн. 2, С. 256.

1. Из справки Дубовицкого С/Исполкома от 5/Х-37 г. видно, что ФИЛОНОВИЧ С.В. является дочерью помещика бывшего станового пристава. Отец имел в с. Дубовичи свою дачу и водяную мельницу, ее брат

Івануценко С.Г. Українське відродження 1917–1920 рр. на Сумщині: Т.1. Суми, 2010

У метричній книзі Різдво-Богородицької церкви села Дубовичі за 1795 р.. зроблено запис про шлюб Пелагеї – доньки полкового судді Олексія Даниловича Д(з)івовича [9]. Його рідний брат – Семен Данилович Д(з)івович – письменник, перекладач Генеральної військової канцелярії, архіваріус, автор політичного памфлету «Розмова Великої Росії з Малоросією», опублікованого в Глухові у 1762 році [10, с. 182].

Разговоръ Великороссіи съ Малороссією.

**Великорос- Къ ты такова родомъ, откуда взялася?
сія. Скажи, скажи начало, съ чего произвелася?
Малороссія. Отъ древнихъ вазаровъ родъ веду и начало ¹⁾,**

Київська старовина», 1882, т. I, с. 325–365.

Побіжно повідомляємо ще деякі відомості: в середині XIX ст. Дубовичі мали статус містечка, проводилось три ярмарки, працювало низка дрібних підприємств, на цукровому заводі проводились наукові дослідження [11], функціонували освітні заклади, бібліотеки, соціальні установи, око милували архітектурними витворами трьох церков тощо.

Сьогодні відкрито публічний доступ до архівних документів, соціальні мережі та інтернет ресурси дозволяю віртуально мандрувати бібліотеками, читати, вишукувати інформацію про історію села. Потік нових повідомлень не меншає.

Бурхливе XX ст. мало й гарні події, здобутки, про які записано періодиці, книгах. За цей період маємо цілий сонм осіб, які виборювали шлях нашої державності, щоденно несли свій громадський обов'язок в той чи інший спосіб. Серед них – релігійні діячі, діячі мистецтв etc. Наприклад: в Дубовичах була парафія Української автокефальної православної церкви; село відвідував митр. Василь Липківський; в селі проживав і працював самоук-конструктор Данило Йосипович Мажуга (1885–1962); хоргуртом у 1920-х керував Василь Тимофійович Бізєв (1898 – 1982) – в подальшому актор театру, кіно; село відоме подіями, що відбувались у Другу світову війну; має свої спортивні традиції і т.п.

Сьогодні є краєзнавці, науковці й пересічні громадяни, небайдужі до історії рідного краю, які мають гарне захоплення – вчити й досліджувати історію України, цікавитись і складати історію своєї родини, свого краю. Ці люди відкривають несправедливо забуті імена, оприлюднюють інформацію, вводять до наукового обігу нові джерела, архівні документи, популяризують історію України. Це – Геннадій Крикливий, Андрій Степанок, Олександр Оболонський та ін. Маємо гарну молодь – підрастаюче покоління вже має свої напрацювання у процесі відновлення історії рідного краю, збереження історико-культурної спадщини, передання традицій тощо.

Можемо ствердно сказати, що когорта дослідників науковців і краєзнавців в різних регіонах і населених пунктах України має подібних людей і може пишатись такими здобутками.

Як зазначалось, Національна історична бібліотека України була (у 1962 р. – Державна історична) була серед очільників енциклопедичного видання «Історія міст і сіл України». На

сьогодні, там працюють фахівці високої кваліфікації, які можуть сприяти, підтримати і продовжити справу Петра Тимофійовича Тронька.

Список джерел

1. Історія міст і сіл. Сумська область. Анотація до книги з «Електронна бібліотека «Україніка»» <http://resource.history.org.ua/item/0013542>
2. Історія міст і сіл Української РСР : в 26 т. / голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.] ; Ін-т історії АН УРСР. Київ : Голов. ред. Укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1967 – 1974. Сумська область / АН УРСР; редкол. тому: І. Я. Макухін (голова) [та ін.]. 1973. 693, [1] с., [22] с. фот. : іл. С. 335–341.
3. Марков М.Е. О городах и селениях в Черниговской губернии упоминаемых, в Несторовской летописи, как они следуют в ней по порядку годов. Чернигов : [б. и.], 1814. 60 с.; Черниговские епархиальные известия. Чернигов, губ. тип. 1861–1911 гг. ; Памятная книжка Черниговской губернии / изд. Чернигов. губ. стат. ком. Чернигов: Печ. в тип. губ. и Ильин. монастыря, 1862. [563] с. разд. паг.: табл. 568 с. ; Журналы Глуховскаго уезднаго земскаго собрания 1868 г. Печатано въ губернской типографіи 1868 г. 89 с. ; Историко-статистическое описание Черниговской епархии. Кн. 7. Чернигов. Черн. губ. тип., 1873. 439 с; Газета «Неделя». 1880. № 48. С. 1580–1581.; Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. 2. Warszawa : nakł. Filipa

- Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880–1914. Warszawa: Druk «WIEKU», Nowy-Swiat Nr. 59. 1881. С. 199–200. http://dir.icm.edu.pl/Slovník_geograficzny/Tom_II/ ; Литвинова П. Я. Еще о старинных трактахъ и дорогахъ въ Южной России / П. Я. Литвинова // Киевская старина. – 1883. – № 3. – С. 682-683; Земский сборникъ Черниговской губернии, 1900. Январь. Черниговъ, 1900. Тип. Губ. Земства, 1901. [4], 16, [14], 9, [4] с. : табл.; Памятная книжка Киевского учебного округа на 1901 год. Часть IV. Черниговская губерния / К.: Типо-литогр. т-ва И. Н. Кушнерев, 1901. XII, 251 с.; Труды Черниговской ученой архивной комиссии / Черниговская ученая архивная комиссия; под ред. Модзалевского. Чернигов, 1898–1915. Загл. трудов за 1897–1898 гг.: Труды Черниг. губ. уч. архивн. комисс; Вып.1 издан без указ. ред. Вып. 9: Материалы по истории освобождения крестьян / под ред. В. Л. Модзалевского. 1912. [4], 411, VI с., [9] л. портр. : табл.
4. Павлович П. Дубовичи. Имение Варвары Васильевны Кочубей, Глуховского уезда Черниговской губернии. К.: Тип. Кульженко, 1903. 145 с.
  5. Ладонщиков Г. Спортивный праздник в Дубовичах. Москва, Физкультура и спорт, 1950. 36 с.; Генеральный опис Лівобережної України 1765–1769 : покажчик населених пунктів / Центр. держ. іст. архів УРСР; ред. І. Л. Бутич \; уклад. Л. А. Попова, К. Г. Ревнивцева. Київ: Друк. МВС України, 1959. 184 с.; Сірик Грицько. Під сонцем обездолених. Ч. 1. Торонто, Онтаріо, Канада, 1982. 234 с.; Сірик Грицько. Кінь буланий — то мій брат. Київ, «Українська книга», 1999. 160 с.; Реабілітовані історією. Сумська область. У трьох книгах. Книга перша. Суми. Вид.-вир. підпр. «Мрія-1» ТОВ, 2005. 756 с. ; Сотник О. Репресії проти церкви на Сумщині (1918–1988 рр.). Вип. I. Державний архів Сумської області. Суми: Собор, 2005. ; Сотник О.М. Репресії проти церкви на Сумщині (1918–1988). Вип. II. Суми, Вид. МакДен», 2007. 124 с. ; Іванущенко Г.М. Українське відродження 1917–1920 рр. на Сумщині: Т. 1. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2010. 280 с.: іл. ; Іванущенко Г.М. Повстанський рух 20-х — 30-х рр. ХХ ст. на Сумщині: Т. 1. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2011. 340 с.: іл. ; Гурба В. Г. Дубовичі: історико-краєзнавчий нарис. К. : Бізнесполіграф, 2012. 279 с. : фотогр. + 4 с. дод.; Реабілітовані історією : Сумська область : у двадцяти семи томах : у трьох книгах : книга друга / Упор.: О.Г. Бажан та ін.; біограф. дов.: О.І. Гончаров та ін. Суми : вид.-вироб. підп. «Мрія-1», 2013. 756 с. : іл.; Якименко О. І., М.Б. Противень. Українознавство: / навчально-методичний посібник. Малин-Житомир: ПП «Рута», 2013, 163 с.; Реабілітовані історією. Сумська область. У трьох книгах. Кн. третя. Ч. 1. Суми. Ред.-вид. група, 2015. 496 с. ; Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі : (кінець ХVІІ — початок ХХ ст.): історико-краєзнавчий нарис. К.: 2017. 157 с. : іл., нот. ; Пісні українського весілля. Експедиційні записи Марії Пилипчак: у 2-х томах. Т. 2. К.: НАНУ ІМФЕ ім. Рильського, 2020. 318 с. ; Іванченко Л.А., Проценко Л.Г. Сторінки історії села Дубовичі Глухівського повіту Чернігівської губернії: ХVІІІ – початок ХХ ст. Вип. 1., К: НУБІП, 2021. 368 с.
  6. ЦДІАУ, ф. 127, оп. 1016, спр. 72, арк. 303–322.
  7. Опис Новгород-Сіверського намісництва, Київ: ВУАН, 1931, 594 с.
  8. Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 в Україні. Сумська область. Суми: Собор, 2008. 920 с.
  9. ДАЧО. Ф. 712, оп. 1, спр. 168, арк. 136.
  10. Києво-Могилянська Академія в іменах і лицах, ХVІІ–ХVІІІ ст.: енциклопедичне видання / упор. З.І. Хижняк; за ред. В.С. Брюховецького. К.: вид. дім «КМ Академія», 2001. 736с.
  11. Промышленность и техника: энциклопедия промышленных знаний. Т.4. Сельское хозяйство и обработка важнейших его продуктов. СПб.: Тип. Тов-ва Просвещение , 1903. 745 с.